

# ROMII ARGINTARI – DE LA AJUSTAREA ADAPTIVĂ A SECOLULUI XX LA INTEGRAREA PROGRESIVĂ DIN SECOLUL XXI<sup>1</sup>

OANA BANU  
IONELA IONESCU

*În condițiile economiei actuale, moderne și tehnologizate, marea majoritate a meșteșugurilor specifice populației de etnie romă nu își mai găsesc locul, acestea fiind asociate unor perioade istorice trecute. Dificultățile de comunicare, stereotipurile culturale și prejudecățile majorității reprezintă inconveniente severe în procesul de integrare socială și economică a romilor. La rândul lor, meșteșugurile romilor plătesc tribut acestor stereotipii negative. Tranziția la economia globalizată a facilitat și permis concurența produselor realizate în manufacturi, pe scară largă, care au înlocuit o mare parte din obiectele și produsele fabricate manual, artizanal, având un impact devastator asupra meșteșugurilor tradiționale rome. Aceste meșteșuguri sunt considerate de către romi ca fiind neaducătoare de venit constant și satisfăcător, ei fiind tentați să abandoneze practicarea acestor meserii, chiar dacă reprezintă o parte din identitatea lor.*

*Argintarii, ca și alte categorii de meșteșugari tradiționali, se confruntă cu dificultăți generate de adaptabilitatea utilizării produselor lor artizanale la nevoile economiei actuale. Aceștia conștientizează că realizarea ad-hoc a bijuteriilor artizanale în fața unui public potențial cumpărător are o contribuție semnificativă în atribuirea valorii economice a produsului final, căruia îi sporește valoarea de schimb economic și cultural. Pe lângă ideea de unicitate a produselor, modalitatea de producție a obiectelor ar putea fi considerată plusvaloare ce marchează diferența dintre bijuteriile argintarilor realizate live și cele produse în masă, de serie, disponibile pe scară largă în magazinele de profil.*

*Cuvinte-cheie: romii argintari, meșteșug, produse, economie, marginalizare.*

---

**Adresa de contact a autorilor: Oana Banu, Ionela Ionescu,** Asociația pentru Dezvoltare și Promovare Socioeconomică *Catalactica*, Departamentul de Cercetare-Dezvoltare, str. Simetriei 18A, București, e-mail: oana.banu10@gmail.com; i.ionela.ionescu@gmail.com.

<sup>1</sup> Articolul are la bază raportul de cercetare pentru comunitatea argintarilor desfășurat în București, Sectorul 3, realizat în cadrul studiului *Moștenitură din moștenitură am făcut meseria asta. Meșteșugurile tradiționale rome: realități economice și construcții identitare* – studiu socioantropologic, 2011, proiect „Romano-Cher: Casa Romilor”, inițiat de KCMC – *K Consulting Management and Coordination* în parteneriat cu Agenția „Împreună”, POSDRU/86/6.1./S/56327. Datele utilizate în raport au fost culese de către autorul principal al articolului: Oana Banu.

## INTRODUCERE

Articolul își propune o analiză socioeconomică și culturală a situației romilor argintari din Sectorul 3, București. Analiza are la bază un raport de cercetare desfășurat în cadrul studiului *Moștenitură din moștenitură am făcut meseria asta. Meșteșugurile tradiționale rome: realități economice și construcții identitare* (2011). Studiul urmărește evidențierea aspectelor economice, sociale și culturale ale practicării meșteșugurilor tradiționale rome în cadrul economiei și al societății actuale, precum și perspectivele lor de viitor. Studiul a fost realizat în cadrul proiectului „Romano-Cher”, al cărui obiectiv îl reprezintă readucerea pe piața economică și în viața activă a comunității pe meseriașul tradițional de etnie romă. Cercetarea asupra argintarilor a evidențiat specificul cultural și tipul de organizare al acestora, modalitatea în care se practică meșteșugurile, mijloacele de producție necesare, piețele de desfacere, ciclul de producție, modurile de promovare a produselor, eventuale inovații față de modul tradițional de execuție, aspecte financiare, dificultățile/amenințările legate de practicarea meșteșugului în condițiile economiei actuale.

Argintarii întâmpină dificultăți în ceea ce privește accesul la târguri, relația cu autoritățile este una defectuoasă, nu dispun de un cadru de manifestare total legiferat și accesibil. Este mai avantajos pentru aceștia să își desfășoare produsele în țară, deoarece nu se percep taxe așa de mari ca în București. Argintarii produc între 500–600 produse pe lună, sunt primiți la un târg din patru. Motivul care stă la baza acestei situații este, în opinia lor, discriminarea, neimplicarea autorităților în sprijinirea romilor. Când există aprobări, acestea fac obiectul unei specule a intermediarilor care nu practică meșteșugul, dar care vând locurile. În concluzie, perpetuarea meșteșugului către generațiile tinere ar fi posibilă doar în condițiile unei atractivități economice și a rentabilității, altfel aceștia se vor orienta în altă direcție.

În prima parte a articolului sunt evidențiate câteva aspecte în legătură cu situația romilor la nivel național și în București, precum și aspecte care au legătură cu situația romilor argintari din Sectorul 3 București, pentru a realiza o prezentare detaliată cu privire la specificitatea ocupațiilor/meseriilor lor. În continuarea articolului sunt reliefate aspectele economice, sociale și culturale ale practicării meșteșugului: piața de desfacere, ciclul de producție, moduri de promovare a produselor, aspecte financiare, dificultăți legate de practicarea meșteșugului în condițiile economiei actuale, diviziunea muncii în familie, modul de transmitere a meșteșugului, forme de organizare a meșteșugului, ierarhia socială a acestora, semnificații și valori atribuite meșteșugului, identitatea meșteșugarului în raport cu practica meseriei sale, folclorul legat de meșteșug.

### SCURTĂ ANALIZĂ ASUPRA SITUAȚIEI ACTUALE A ROMILOR

Specificul modului de viață al romilor este cu atât mai greu de observat cu cât acesta este puternic ancorat în istoria grupului, include norme, valori, atitudini

despre spațiu, natură, timp, relații sociale etc. (Rus și alții, 2010). Lipsa documentelor care să ducă la stabilirea precisă a originilor romilor, atât de pe teritoriul României, cât și de pe teritoriul Europei, a îngreunat de-a lungul timpului existența unor lucrări bazate pe istoria acestei minorități, deși există informații conform cărora romii s-ar afla pe meleagurile românești de pe la începutul celui de-al doilea mileniu d.Hr. (Dumitrescu și alții, 2008). Pentru prima dată când se aduce în vedere existența romilor pe teritoriul României se face prin intermediul documentelor religioase locale ale țărilor românești, de abia în anul 1385 printr-un act de danie către Mănăstirea Vodița din Țara Românească din partea domnitorului Dan Vodă, a daniei „de 40 sălaje de ațigani” (Dumitrescu și alții, 2008). Tot prin documente religioase se pomenește și în Moldova, fiind menționați în anul 1414 (dania lui Alexandru cel Bun), iar în Transilvania în anul 1422, prin privilegiul regelui Sigismund. La nivelul statelor membre și nu numai, există o problemă vizavi de monitorizarea datelor reale privind această etnie (inclusiv în ceea ce privește numărul lor real) și anume „lipsa de date privind comunitățile de romi rămâne cel mai mare obstacol pentru a evalua condițiile de viață și de a analiza impactul politicilor naționale relevante și a măsurilor” (Open Society Foundations, 2010).

Romii din România se identifică printr-o serie de elemente specifice etniei care vin în sprijinul conturării caracteristicilor acestora, iar romii (mai cu seamă cei tradiționali) încearcă să le mențină și să le transmită din generație în generație. Referitor la denominațiile acestei etnii, cuvântul *rrom* este un termen vechi din limba *rromani*, iar semnificația sa este „om de-al nostru, din etnia noastră”, termen folosit din toate timpurile atunci când vorbim de apartenența etnică a persoanelor de etnie romă, iar cât privește termenul de „țigan” acesta nici măcar nu există în limba *rromani* (Dumitrescu și alții, 2008: 63–64).

În ceea ce privește distribuția geografică pe teritoriul european a romilor, estimările la nivelul statelor membre UE (27) arătau că sunt în medie 6 162 100 locuitori de etnie romă. La nivelul tuturor celor 47 de țări europene se înregistrează o medie de 11 175 300 de romi. În România se estimează o medie de 1 850 000 de romi (aproximativ 8,63% din totalul populației din România) (Council of Europe, 2013). La Recensământul populației și al locuințelor din 2011 din România (RPL, 2011) s-au autodeclarat ca fiind romi 621 573 de persoane (circa. 3,2% din totalul populației), reprezentând a doua minoritate ca pondere din totalul populației, din care 23 973 de romi se regăsesc în București. În ceea ce privește situația pe piața muncii a romilor, majoritatea celor angajați sunt necalificați (lucrând în meserii ca: gunoier, lucrător spații verzi, femeie de serviciu etc.), slab calificați sau fără vreo calificare formală, circa 37,3% sunt calificați în meserii moderne, iar în 10,3% din cazuri sunt calificați în cele tradiționale (Ionescu și Cace, 2006). Din totalul populației ocupate de etnie romă, 38% sunt cei care lucrează drept muncitori necalificați, 32% sunt calificați în job-ul pe care-l efectuează (exemplu: vânzători, comercianți etc.),

9% sunt reprezentați de cei care muncesc în agricultură, iar 13% încă mai practică ocupațiile tradiționale ale etniei romă<sup>2</sup>.

Există o serie de mecanisme care duc la excluderea persoanelor de etnie romă de pe piața muncii legală. Printre acestea remarcăm: educația formală a romilor este sub nivelul cerut de piața muncii, *declinul meșteșugurilor tradiționale*, lipsa de calificare (mai ales în meseriile moderne), efectuarea practicilor discriminatorii ale angajatorilor vizavi de romi, recesiunea economică care a stimulat piața muncii transformând-o într-o piață mai competitivă (OSCE, 2006: 5). Din cauza recesiunii economice există o serie de efecte pe piața muncii care fac ca persoanele de etnie romă să se reorienteze spre meșteșugurile tradiționale, iar ONG-urile sunt cele care susțin astfel de acțiuni ce duc la revitalizarea meseriilor tradiționale ale romilor. Meseria tradițională practică de argintari există și în Nomenclator, în cadrul denumirii de bază „Giuvaerii și alți lucrători de precizie în metal și alte metale” în categoria bijutier (nivel de calificare 2) (Nomenclatorul calificărilor, 2004). Romii nu pot accesa locurile de muncă destinate acestei categorii pe piața muncii și nici programele de formare în vederea obținerii unui certificat de calificare, lipsa educației și calificării formale fiind o barieră în acest sens.

Pentru persoanele de etnie romă, meșteșugurile tradiționale au reprezentat și reprezintă una dintre cele mai puternice baze ale identității de grup. Meseriile tradiționale sunt strict legate de specificul comunităților de romi și sunt transmise din generație în generație, fără a exista vreo educație formală în acest sens, cu excepția anumitor tendințe ale ONG-urilor din ultimii ani prin care se derulează activități de revitalizare a meșteșugurilor tradiționale ale romilor. Cel mai adesea romii exercită următoarele tipuri de meșteșuguri tradiționale: cărămidarii, lăutarii, spoitorii, cazangii, argintarii, fierarii, rudarii, căldărarii. Dacă în 1992 se înregistra un procent de doar 3,9% în rândul celor care practica meseriile tradiționale, în anul 2002 ponderea acestora aproape că se triplează ajungând la 10,3% (Zamfir și Preda, 2002).

Majoritatea romilor care practică meseriile tradiționale sunt concentrați în comunitățile rurale, dar există și comunități urbane unde aceștia și-au păstrat specificul de-a lungul generațiilor (una dintre aceste comunități fiind comunitatea analizată și prezentată în articol, romii argintari din Sectorul 3, București). Comunitățile de romi care practică meșteșugurile tradiționale sunt concentrate în special în mediul rural și datorită nivelului mai ridicat de conservare referitor la tradițiile culturale specifice comunităților compacte. În comparație cu comunitățile din orașele mai mari, unde romii au reușit să se adapteze mai rapid condițiilor de trai moderne, aproximativ 3/5 dintre aceștia își desfășoară meseriile tradiționale în

---

<sup>2</sup> ICCV, cercetare realizată în iulie 2010 pe un eșantion reprezentativ pentru populația de romi de 15 ani și peste. Proiect POSDRU apud Guvernul României, Analiză Socioeconomică pentru programarea Fondurilor Europene 2014-2020, 2010, pp. 27–28, disponibil online la <http://www.mmuncii.ro/j3/images/Documente/Familie/MMFSPV%20ANALIZA%20AFACERI%20SOCIALE%20SI%20INCLUZIUNE%20SOCIALA.pdf>.

mediul rural<sup>3</sup>. Meseriile tradiționale practicate de romii din mediul rural sunt reprezentate adesea de ceaunari, muzicanți și rudari, în timp ce pentru romii din mediul urban meseriile tradiționale preponderente sunt argintăria, spoitoria și lăutăria (Dumincă și Preda, 2003). Printre meșteșugurile tradiționale importante ale romilor se regăsește și prelucrarea metalelor prețioase (aurul și argintul), așa-ziii zlătari/ aurari (zlătari este un cuvânt provenit din slavul zlota care înseamnă aur) care la începuturi se ocupa de prelucrarea aurului, dar în timp meșteșugul lor a fost preluat de argintari<sup>4</sup>. Argintarii sunt considerați meșteșugari tradiționali pricepuți, reprezentând partea de elită a neamurilor de romi, iar în prezent aceștia se mai regăsesc în număr restrâns în județele Teleorman, Ialomița și Tulcea, cât și în municipiul București (National Geographic)<sup>5</sup>.

### SITUAȚIA ROMILOR ARGINTARI DIN SECTORUL 3, BUCUREȘTI

#### Specific cultural

În București au apărut diverse comunități de romi, proveniți din mai multe zone ale țării, principalul motiv de mutare fiind existența pieței de desfacere mai mare și a oportunităților de muncă mai ridicate. Conform studiilor, fluxul migrator principal al romilor a pătruns în spațiul românesc (dintre Dunăre, Marea Neagră și Tisa) prin partea de sud a țării, pe la Dunăre. Aceștia și-au găsit un loc aparte în contextul social și economic al societății în care au intrat, ocupând o serie de nișe economice slab sau deloc acoperite de populația locală și răspunzând astfel unor nevoi specifice ale populațiilor majoritare cu care au intrat în contact. Încă din timpul migrației au existat tensiuni între diferite grupuri de romi, ceea ce a condus la separarea pe neamuri a grupului etnic (Burtea, 1995).

Tipul de comunitate în care au intrat și zona geografică au fost pentru romi elemente noi care au contribuit la persistarea acestei stări de încordare între ei. Romii transmit profesia și toate secretele legate de meșteșug din generație în generație și din tată în fiu. Necesitatea de a se adapta la materiale, condițiile și cerințele locurilor pe care le-au frecventat, a constituit un factor important pentru modul în care își exercitau și exercită meșteșugurile. Neamurile s-au diferențiat și datorită ocupațiilor, multe din ele având și subneamuri. În cultura tradițională romă, termenul de „neam” se referă la gruparea după o serie de elemente comune: meseria tradițională, structurile de organizare socială, obiceiurile de familie și sărbătorile calendaristice (Rus și alții, 2010: 23).

<sup>3</sup> Guvernul României, *Analiză Socioeconomică pentru programarea Fondurilor Europene 2014–2020*, p. 11.

<sup>4</sup> Informații preluate de pe site-ul [http://www.amarerromentza.org/tromanipen\\_6.html](http://www.amarerromentza.org/tromanipen_6.html).

<sup>5</sup> Informații preluate de pe National Geographic, *Neamuri țigănești*, disponibil online la <http://www.natgeo.ro/locuri-si-oameni/comunitati/9165-neamuri-tiganesti>.

Specific comunității de romi este situația de marginalizare și discriminare cu care aceștia se confruntă, mulți dintre majoritari considerându-i oameni fără scrupule, formându-și stereotipuri etnice negative față de aceștia. Mulți dintre romi s-au adaptat la această situație prin izolarea de majoritari.

În Capitală trăiesc răspândiți romi care aparțin diferitelor neamuri: florari, căldărari, rudari, cărămidari, ceanari, argintari ș.a. Argintarii (sau inelarii – altă denumire sub care identificăm acest neam) sunt un neam care mai există încă, dar din ce în ce mai redus numeric. Neamul romilor **argintari** tradiționali provin din zona Teleormanului, fiind mai bine reprezentați în municipiul Alexandria, în zona București și Ilfov (mai slab reprezentați), în zona Ialomița, cu o reprezentare mai intensă în orașul Țândărei, cartierul Strachina și un număr mai redus în Tulcea. Mulți dintre meșteșugarii autentici s-au mutat în Capitală, motivul fiind piața de desfacere și oportunitățile mai mari ca în provincie. Estimativ, după cum ne informează unii membri ai acestui neam, numărul familiilor care îl alcătuiesc în prezent este de aproximativ o mie. Familiile de argintari sunt familii numeroase, formate din 6–12 membri și își mai păstrează unele obiceiuri din modul de viață tradițional.

Caracteristic neamului de argintari este prelucrarea materialelor prețioase (aurul, platina și argintul) sau înlocuitorii acestora din care confecționează bijuterii, obiecte de podoabă (inele, cercei, cruciulițe, brățări, clame pentru cravată, broșe, clame de păr, diademe, nasturi, casete etc.), obiecte de cult (sfeșnice, poliandre, icoane, rame pentru icoane, clopote și clopoței, candelă, cădelnițe, cruci, etc.), precum și obiecte de artă decorativă (tacâmuri, veselă, încrucișări de arme), sau elemente pentru producția de carte (legături, încrucișări).

Percepuți ca meseriași de înaltă clasă, argintarii constituiau elita neamurilor voiajoare, iar în India, precum și la începuturile lor pe pământ european, foloseau ca sursă de aprovizionare directă pe coetnicii lor aurari (care și ei la rândul lor se trag din rudari), aceștia adunau materialul prețios din nisipurile și aluviunile apelor pentru a-l vinde argintarilor. Argintarilor li s-a dat această denumire pentru a-i deosebi de aurari, dar mai ales pentru că materialul de bază pe care îl prelucrează este argintul. Acest material prețios era preferat și de biserica ortodoxă și de populație, nu doar pentru că se găsea din belșug și era mai ieftin, ci și pentru semnificația lui magică și religioasă.

În cadrul acestei comunități se practicau judecata și căsătoria tradițională, bazată pe înțelegere. Judecata la romi se face în fața întregii comunități și se ține cont de normele care nu sunt scrise din interiorul respectivei comunități, sancțiunile putând ajunge până la excluderea din comunitate (Rus și alții, 2010). Călătoreau în căruțe mici, fiind ușoare și nu necesitau mult spațiu, cu coviltir de rogojină sau din pânză, trase de obicei de un singur cal, înhămat între ulube (Burtea, 2002).

La argintari se practica „judecata țigănească” sub numele de „scos la vorbă”, iar căsătoriile erau încheiate la vârste destul de fragede, fără acte legale, ci doar ca

rezultat al înțelegerii dintre familii sau parteneri. În prezent, din discuțiile avute cu meșteșugarii argintari, nu se mai practică această înțelegere:

*„(...) La noi nu s-a ținut cont niciodată de asta, nu s-a ținut cont nici de vârstă, băiatul meu s-a căsătorit la 27 ani. La noi nu se căsătoresc de tineri, nu se căsătoresc de la 14, 15 ani. La noi e o rușine dacă te căsătorești de tânăr. Eu m-am căsătorit la 24 ani. Noi, argintarii, cum v-am spus mai devreme, am fost mai cizelați puțin, mai evoluți. Am avut o parte spre românism, spre majoritari” (I. C., lider rom).*

### **Organizarea comunității și aspecte privind educația la romii argintari**

Romii argintari stabiliți în Sectorul 3 al Capitalei trăiesc răspândiți, nu formează o comunitate compactă, conviețuiesc alături de români cu care interacționează și relaționează bine:

*„Suntem o familie aici, nu o comunitate, stăm printre români, cu care ne înțelegem bine, întrebați vecinii” (I. C., Lider rom).*

Familia de romi nu se reduce doar la părinți și copii, așa cum se întâmplă de obicei în rândul familiilor din România, ci este extinsă, chiar și relațiile dintre rude îndepărtate fiind destul de strânse (Horváth și Nastasă, 2012). Argintarii locuiesc, în cele mai multe cazuri, în case naționalizate, moștenite de la bunici, părinți, alături de familia extinsă. Copiii argintarilor care ajung la maturitate și se căsătoresc rămân majoritatea și locuiesc împreună cu părinții, de obicei ai bărbatului – capul familiei. Ei au acces și beneficiază, ca și românii, de toate facilitățile zonei în care locuiesc (apă caldă, lumină, curent electric, gaze, surse de încălzire ș.a.), în acest caz etnia nefiind un motiv de discriminare și marginalizare de la astfel de resurse.

Neamul romilor argintari nu a păstrat portul tradițional, s-au adaptat românilor și s-au lăsat asimilați de către aceștia, afirmând că s-au emancipat și adaptat vremurilor din acest punct de vedere. Bărbații argintari au trecut la tipul de îmbrăcăminte modernă, păstrându-și totuși preferința pentru încălțăminte deschisă, de cele mai multe ori în două culori, iar la școală merg foarte puțin, în medie 8 clase cel mult. Femeile argintărese merg în foarte puține cazuri la școală, se căsătoresc de tinere și de regulă nu merg la serviciu, adică nu lucrează („la stat”). Vorbesc mai mult românește, dar toți știu (incluzând și copiii) limba tradițională romani, vorbesc între ei această limbă, dar datorită faptului că ocupația pe care o au la bază presupune interacționare mai multă cu românii, s-au mai detașat de uzul acesteia.

Casele argintarilor au păstrat stilul vechi al amenajării interioare specifice etniei rome, păstrând covoare persane pe jos și carpete viu colorate pe pereții camerelor. Din punct de vedere al spațiului, chiar dacă locuiesc mai mulți membri ai aceleiași familii în aceeași casă, se poate spune că nu există supraaglomerare a locuinței, casele fiind mari ca suprafață.

Cei mai mulți dintre argintari au un nivel mediu de educație, 8 clase, dar provin din părinți analfabeți. Chiar dacă meșteșugul rămâne parte din identitatea lor

și își inițiază copiii de mici în tainele practicării meșteșugului, conștientizează și importanța școlii, atât pentru ei, cât și pentru copiii lor.

„Eu [...] am și diplomă de bijutier, cu toate că m-am născut cu meseria asta, dar am zis să fac și o școală ca să îmi obțin o diplomă și am și diplomă de bijutier” (R. I., meșteșugar argintar).

[Sunt interesați, de exemplu, de a face școală de bijuterie și dacă da, la ce i-ar ajuta?]

„[Ne]-ar ajuta pentru că sunt încă multe de învățat, la modul că va veni un timp când va trebui să [folosim] ustensile moderne și atunci trebuie o inițiere [...] dacă ar fi o școală în sensul ăsta” (R. I., meșteșugar argintar).

[Femeile/soțiile] ne vând marfa, noi facem reparații altceva, dar au și școală. Soția mea a luat bacu' anu' ăsta” (C. C., meșteșugar argintar).

O parte dintre ei au reluat studiile, iar cei care nu au făcut-o își doresc ca măcar copiii lor să poată termina liceul și – dacă au posibilitate – și facultatea.

[V-ați dori ca și copiii dvs. să practice meșteșugul?] „Da, dar pe lângă să fie foarte bine înstăriți în carte.” [Să facă și altceva pe lângă asta?] „Exact. Mi-aș dori să știe un obicei țigănesc, logic, e un lucru foarte bun. Obiceiul țigănesc ține cont de foarte mulți factori și dacă mai ai și carte pe lângă acest obicei, e un lucru ok.” [Deci important este să facă o școală și să mai facă și altceva pe lângă!] „Avem fetele noastre care au fost studente și au terminat și din când în când mai merg și ele cu marfă de asta, da ce are? Stai pe lângă ca să le știi pe toate.” (E. P., meșteșugar argintar)

[V-ați dori ca și copiii dvs. să practice această meserie?] „[...] pe lângă școala lui care nu ar trebui să îi lipsească, mi-aș dori să știe și asta.”

Participarea romilor în activitățile economice legale este limitată, un segment scăzut al populației de argintari fiind încadrat în activități economice formale (cu carte de muncă), chiar și înainte de 1989.

[Ați mai lucrat înainte, cu carte de muncă, la fabrică de exemplu ... ?] „Nu [am lucrat cu carte de muncă], lucrez din copilărie. Așa o să o duc în continuare până când ... um au dus-o și bunicii și părinții și... o să ne retragem știți dvs. când. Dacă asta am învățat, asta facem” (R. I., meșteșugar argintar).

Există un număr semnificativ de persoane care practică acest meșteșug și care nu au deloc experiența unei activități economice recunoscute legal, din cauza faptului că nivelul de educație și instruire în alte domenii profesionale este absent, ei nu pot fi încadrați în absența unor cursuri de calificare pe piața economică. Dintre cei care practică acest tip de meșteșug, majoritatea au făcut permanent doar asta, din acest motiv fiindu-le greu să se re-orienteze profesional, mai ales celor aflați la vârstă înaintată. În dorința ca și cei care o să-i moștenească să practice argintăria, meșterii trebuie să le facă dovada acestora că le este cu putință să trăiască din meseria asta, altfel copilul se orientează în altă direcție:

„Mi-aș dori, dar acum e în funcție și de mine, că dacă eu nu îi fac dovada că din meseria asta care o practic, nu îi fac dovada că am progres economic, că



*poate să supraviețuiască, dacă eu nu-i fac dovada asta el cum să mai ia meșteșugul ăsta, copilul meu nu îl mai ia și atunci se orientează cu altă direcție” (D. P., meșteșugar argintar).*

## ASPECTE ECONOMICE ALE PRACTICĂRII MEȘTEȘUGULUI

### Descrierea meșteșugului

Argintarii confecționează atât bijuterii, piese de harnașament (pinteni), accesorii de îmbrăcăminte (nasturi, butoni), obiecte de uz casnic (tacâmuri, castroane, tăvi, cupe de argint etc.), cât și obiecte religioase (cadelnițe, sfeșnice, cristelnițe, candelă, cruci), iar drept tehnică folosită se remarcă cea a filigranului. (Grigore și Sarău, 2008: 36–37)

Meșteșugarii argintari din Sectorul 3 realizează diverse tipuri de bijuterii: inele, cercei, brățări, clame, lăncișoare și alte podoabe care se pot purta. Obiectele cu tentă decorativă se fac mai mult la comandă și într-un număr destul de mare, dar nu într-o producție regulată. Atelierul stradal este la mare căutare, meșterii se bazează pe faptul că atunci când execută lucrări direct în fața clienților cresc atât în credibilitate și se remarcă și gradul de admirație al trecătorilor :

*„Sunt multe, pentru că noi din asta trăim, trebuie să avem foarte multe la expunere, trebuie să avem un panou foarte frumos de expunere unde mergem care să atragă, logic, asta e și ideea. Să ai marfă foarte multă, lucrată de tine însuși, să atragi, să lucrezi pe loc în fața clientului, și asta contează foarte mult, ai o credibilitate foarte mare, faptul că lucrezi, logic. Practic lucrezi acolo, teoria se vede pentru că se vede ce faci. Oamenii ne văd și din asta trăim, ne creștem copiii” (E. P., meșter argintar).*

Despre istoria practicării meșteșugului, argintarii intervievați spun că aceasta a mai suportat unele modificări de-a lungul timpului:

*„(...) să vă dau un exemplu: bunicul meu înainte când era el tânăr avea să zică o metodă mai rudimentară de a executa unele lucrări, lucra cu cărbunii, mangan și alte obiecte, repara, (făcea și reparații), între timp au mai apărut îmbunătățiri și generația asta mai tânără și-au creat diferite dispozitive cât de cât mai moderne ca să își lesnească lucrările și să meargă mai rapid, să poată să satisfacă un număr mai mare de clientelă” (R. I., meșter argintar).*

**Procesul de fabricare** a produselor realizate de către meșteșugarii argintari începe cu strângerea materialului urmat de o serie de alte etape: topirea acestuia, după topit se toarnă sau se lucrează manual și se mai ajustează, se bate cu ciocanul, se întinde, decupează, sculptează, după aceea are loc gravarea, lustruirea și adus produsul la formă finală. Materia primă folosită pentru realizarea produselor meșterii este reprezentată de argintul, alama, alpaca, cupru, materie primă procurată de la târgurile vechi din capitală și țară, precum și de la anumiți clienți.

Referitor la **uneltele** folosite de meșteșugarii argintari în realizarea produselor, aceștia susțin că au tot ce le trebuie pentru a-și crea produsele la un standard ridicat: nicovala, ciocanul, foarfeca, cleștele, penseta, lampa de sudat, pila. Obiectele se fabrică, în cele mai întâlnite cazuri, la casele unde domiciliază fiecare dintre ei, dar există și un atelier unde în anumite perioade se întâlnesc mai mulți meșteșugari argintari. Atelierul aparține mai multor persoane și este un spațiu unde se deplasează doar atunci când este nevoie (ex.: dacă au ceva mai complex de realizat și acasă nu le este ușor să înfăptuiască sau să finalizeze produsul). Condițiile de muncă sunt considerate a fi propice desfășurării activității lor, nu sunt privați de la nicio sursă care le-ar putea diminua posibilitatea de producție, în funcție de cerințe pot ajunge să lucreze între 9 și 10 ore pe zi. Iarna este perioada în care argintarii produc mult mai mult ca în celelalte anotimpuri ale anului, deoarece își petrec ce mai mare parte a timpului acasă și dedică timpul practicării meșteșugului.

Îmbunătățirea tehnologiei pe parcursul anilor nu i-a ajutat material pe meșteșugari, ei rămânând în urmă, în timp ce au fost asaltați de noi modele de aparatură pentru bijuterii care au sporit concurența, ei rămânând la modelul de scule rudimentar moștenite de la înaintași, deși creează 90% modele unicat și manual.

Argintarii nu percep învățarea acestei meserii ca pe o obligație transmisă de generațiile precedente pe care ei trebuie să o ducă mai departe, ci o practică din plăcere, și-au asimilat-o de mici copii și o duc cu atașament mai departe:

*„Sunt meșter argintar de mulți ani și legat de meseria asta, ce vă pot spune, este o meserie frumoasă, pe lângă faptul că este moștenită și o avem ca pe ... o păstrăm ca pe un blazon de care avem grijă de el, ne reprezintă, și e ceva așa, nu putem să renunțăm la ea, poate ceva instinctual, să zic, nu putem să renunțăm la ea, chiar dacă facem și alte activități pe lângă. Mai sunt persoane care mai au și alte activități pe lângă meseria de argintar. Nu renunțăm la ea, asta vreau să spun, nu renunțăm la meseria asta orice ar fi”* (R. I., meșter argintar).

Meșteșugarii argintari sunt și **practicanți ai trocului**, fac schimburi de obiecte și de servicii între ei și cu clienții. Li se întâmplă să întâlnească clienți care vin cu obiecte de utilitate practică, cum ar fi lingurițe, furculițe de argint, care doresc să le topească și să își facă diverse podoabe (în astfel de cazuri, se mai plătește doar manopera):

*„(...) Oamenii plătesc manopera pentru că este logic, eu am lucrat la acel obiect și îmi dă la schimb rupturi, fel și fel de obiecte din argint, le topim și le refacem”* (E. P., meșter argintar).

### **Piața de desfacere și modalitățile de promovare – provocări**

În ceea ce privește nevoile de dezvoltare economică ale romilor care practică meseriile tradiționale, una din principalele probleme este reprezentată de lipsa unor

piețe de desfacere pentru produsele realizate de către aceștia (Duminică și Preda, 2003). Lipsa spațiilor de desfacere a produselor și faptul că întâmpină serioase probleme în legătură cu acest aspect au accentuat lipsurile materiale ale meșterilor argintari, au creat nemulțumiri și tensiuni atât din partea romilor, cât și din partea autorităților locale. Există nemulțumiri și vizavi de organismele care ar trebui să apere drepturile romilor, reprezentate de faptul că autoritățile (Agenția Națională pentru Romi, Centrul Cultural pentru Romi etc.) nu le oferă niciun fel de sprijin, nu îi sprijină în organizarea târgurilor. Rareori liderul organizează târguri, deoarece autoritățile nu îi oferă sprijin și spații de desfacere a produselor, iar când asta se întâmplă, cel puțin la nivel de București taxele sunt mult prea mari, iar argintarii ies de multe ori în pierdere, nereușind să vândă produse nici cât valoarea taxei de ocupare a spațiului, motiv pentru care preferă să se deplaseze mai mult în țară. Conform liderului, există târguri, dar nu sunt primiți la toate, aceasta fiind cea mai importantă problemă a lor:

*„De doi ani ne minte Opreșcu, că meșteșugarii adevărați, în centru' vechi acolo istoric, o să ne facă căsuțe din lemn, ca să ne putem expune și să lucrăm ca demonstrații acolo, diferite meșteșuguri. A fost târg acolo la Manuc, pe Lipsșani. Noi nu suntem pe nicăieri”* (R. I., meșter argintar).

*„(...)Nouă nu ne trebuie bani, să nu credeți și să ne-o luați în nume de rău, că cerem bani sau ceva materiale, sprijin material, noi nu le-am cerut și nu le cer decât să mă ajute să îmi organizez săptămânal târgurile pentru meșterii mei. Nu degeaba nici alea, noi știm să ne plătim și ATP-ul, adică domeniul public, o sumă de 50–100 lei noi, cu care se plătește taxa pe domeniul public. Nici asta nu am cerut degeaba, nu cerșesc, că dacă cerșeam ajungeam în Franța, eram acolo”* (I. C., lider argintar).

Liderul argintarilor este cel care primește de cele mai multe ori ordine informative și invitații din partea primăriilor, muzeelor, centrelor culturale unde se desfășoară târgurile, iar acesta la rândul lui îi informează în mod direct pe meșterii argintari despre existența în Capitală și în teritoriu a acestora. Sunt primiți la unul din patru târguri, iar motivele care stau la baza acestui fapt, invocate de liderul rom argintar sunt discriminarea (pe fondul apartenenței la etnia romă) și neimplicarea autorităților în procesul de sprijinire a acestei categorii de populație.

Începând din luna martie până pe 30 noiembrie, de Sfântul Andrei, meșteșugarii argintari își desfac produsele la târguri, evenimente, oboare care au loc în Capitală și toată țara. Târgurile se organizează în perioada sărbătorilor importante (sărbătorile pascale, Sfânta Maria sau alte zile ale sfinților, 1 și 8 martie, 14 februarie – Dragobete și alte evenimente cu aspect comercial) și mai ales în weekend-uri, pe o durată de 2–3 zile. În privința spațiilor de desfacere a produselor, se ajută reciproc între ei, rezervând și păstrând unul pentru altul spațiu în cazul în care unul dintre ei întârzie. Este mai avantajos pentru meșteșugari să își desfacă produsele în țară, deoarece în București aceștia susțin că nu (prea) sunt chemați la târguri (participă cam la ¼ dintre

târgurile bucureștene), nu li se oferă spațiu (în special la târgurile din Kisselef și Lipskani):

*„Singurul motiv ... nu văd decât discriminarea. Haideți să vă spun ceva, de regulă cu această asociație a mea, a noastră, că-i a noastră a tuturor meșteșugarilor romi, ne-ar trebui să fim cel puțin în meșteșugurile pe care le am eu în această asociație ar trebui să fim sprijiniți cel puțin câte unu, doi, deci să fac definiția mai amplu, ar trebui să am un căldărar sau doi căldărari, ar trebui să am doi argintari, doi ceaunari sau câte unu, dar mie nu îmi dă niciunul, din partea Moldovei eu nu am fost la nici un târg” (I. C., lider argintar).*

Datorită faptului că produsele realizate de argintari sunt lucrate manual într-o proporție atât de mare, face ca și prețul produselor să fie mai ridicat și atunci cumpărătorii preferă să cumpere de la magazinele de bijuterii, unde găsesc mai ieftin cu 30–40%. Argintarii specifică faptul că 90% dintre romii din comunitatea lor practică acest tip de meserie, în timp ce 10% au și alte activități. Aceștia susțin că dacă lucrurile și-ar mai reveni din punct de vedere economic și al oportunităților de desfacere, dacă s-ar înființa niște ateliere mai speciale, cu siguranță s-ar întoarce la meseria tradițională.

Argintarii consideră că depind prea mult de unele structuri publice și de intermediari care nu le facilitează adaptarea la economia de piață, mai ales în ceea ce privește partea de expunere și desfacere a produselor lor artisanale. Meșteșugarii tradiționali solicită și așteaptă înțelegere și sprijin din partea autorităților, care în viziunea lor ar trebui să le pună la dispoziție spații pentru efectuarea activității. Deoarece și-au manifestat interesul de a lucra în continuare stradal, adică să beneficieze de ateliere mobile pentru a putea duce mai departe meseria, cer sprijinul autorităților în acest sens. În același timp, sunt conștienți că și ei joacă un rol destul de important în păstrarea lor pe piață – este nevoie să apară cu noutăți, cu diverse creații, să își readapteze meseria la viața modernă. De asemenea, în mentalitatea și istoricul romilor, lipsa de încredere în instituții și organizații este bazată pe conștientizarea faptului că mereu au fost „priviți și tratați ca ființe inferioare”, doar pentru că aparțin etniei rome.

Meșterii argintari romi se consideră marginalizați, aceștia susțin că li se aplică un tratament diferențiat. Se înregistrează o lipsă de comunicare între romi și autoritățile publice, persoane și instituții care ar trebui să îi reprezinte și să le sprijine interesele. Una dintre consecințele acestui tip de practici îl reprezintă accesul limitat al grupurilor/comunităților de argintari privind posibilitatea de dezvoltare a activităților pe care le implică practicarea meșteșugului tradițional. Există un număr de oficiali și angajați ai agențiilor guvernamentale care, conform celor spuse de liderul rom, încă relaționează analog „vechiului sistem” și de cele mai multe ori le este greu să admită noile idei legate de procesele de dezvoltare a participării, a oportunităților de desfășurare, a extinderii creației și vânzării.

**Promovarea și reclama** produselor se fac doar prin expunere directă. Producerea pe loc a diferitelor obiecte și faptul că totul se petrece sub ochii trecătorilor, este considerată de către meșteșugarii argintari cea mai eficientă metodă de promovare a produselor și a lor înșiși, ca meșteșugari autentici tradiționali, păstrători ai tradițiilor moștenite de la generațiile anterioare.

*„Reclama ne-o facem pur și simplu practicând pe loc acel produs. Înțelegeți? Nu avem o reclamă, avem lângă noi pe măsuța pe care lucrăm o hârtiuță pe care scrie: <reparăm, vindem>. Reclama o facem pe loc, singura noastră reclamă, care cred că este o reclamă bună, este ciocanul când oamenii îl aud, vin și văd. Nu avem altă putere de convingere și nici nu cred că trebuie. (...)”* (E. P., meșter argintar).

Nu există un anumit tip de **clienți**, cei care le cumpără produsele pot fi oricine:

*„toată lumea, de la cel mai bogat până la cel mai sărac sau de la român la american”* (I. C., lider argintar).

Argintarii, ca și alte neamuri care au la bază o meserie tradițională și sunt producători direcți ai propriilor creații, sunt deschiși ofertei de **negociere a prețului**, iar modul de negociere se face în funcție de intercațiunea cu potențialul client:

*„Păi mai dă românul, mai lasă țiganul. Asta e când e producătorul direct. Când e producătorul direct...cu toate că te gândești că ai stat și ai lucrat la el, ai lucrat mult și vine un client și dă mai puțin, te cam doare inima când știi cât ai lucrat la el și cât ți-a luat să faci”* (R. I., meșter argintar).

Prețurile privind produsele realizate de argintari nu sunt întotdeauna transparente sau fixe, se întâmplă ca meșterii să nu stabilească prețul inițial pentru anumite produse, iar ei susțin că fac acest lucru pentru a nu exista riscul să-și piardă clienții afișând un preț prea mare, de aceea se consultă între ei și cu potențiali clienți despre valoarea anumitor obiecte.

### **Aspecte financiare**

Meșterii argintari susțin că au avut perioade când din punct de vedere economic au înregistrat progrese, dar actualul context socioeconomic fiind unul nefavorabil, le afectează veniturile, dar aceștia nu renunță la practicarea acestei meserii cu speranța că vor exista perioade economice vizibil mai bune.

Analizând vânzările anului curent și a celui anterior, meșterii argintari afirmă că acestea au fost mai slabe în ultimii 2 ani, populația fiind presată de criza economică națională. Posibilii clienți nu-și mai permit să aloce sume prea mari pe bijuterii. Una din nemulțumirile lor, care le influențează direct veniturile, e generată mai degrabă de lipsa spațiilor unde ar putea să-și expună produsele create, nu neapărat de procesul de vânzare în sine.

*„(...) oricum a fost bine, că am avut unde să desfacem marfa, să vindem mai bine zis. Dar față de alți ani cum au zis și colegiiăștia ai mei, a fost mai rău,*

*dar oricum, noi am fost mulțumiți că am avut unde să desfacem săptămâna aceea, desfacem produsele” (R. I., meșter argintar).*

Insuficienta atenție care li se acordă din partea autorităților, lipsa locurilor de expunere a mărfii, faptul că la foarte multe târguri nu sunt primiți îi face pe argintarii romi să considere că nu câștigă suficient pentru a duce un nivel de viață satisfăcător, nu pot trăi doar din practicarea acestui meșteșug, nu pot să își asigure un nivel de trai decent și să își crească copiii în cele mai bune condiții.

*„Suficient s-ar câștiga dacă am avea porțile deschise acolo unde trebuie. Acuma nu! Deocamdată nu, abia trăim! Am doi copii care sunt foarte mici și sunt greu de întreținut. Înțelegeți? Suficient și am fi foarte mulțumiți dacă ni s-ar deschide ușile care ni se cuvin până la urmă, pentru că noi practicăm un meșteșug și ar trebui să practicăm oriunde în țară și să fim primiți oriunde pentru că suntem meșteșugari autentici, nu suntem de ieri de azi, lucrăm din tată în fiu” (E. P., meșter argintar).*

În condițiile actualului context socioeconomic, datorită faptului că practicarea meșteșugului nu mai reprezintă un tip de meserie care să ducă la furnizarea constantă sau creșterea veniturilor, argintarii tind să aibă o tendință de reorientare în multe cazuri, de adaptare la actuala structură economică. Există o parte dintre meșterii argintari care și-au reluat studiile, cu speranța că o să intre la facultate. În ceea ce îi privește pe cei care sunt mai în etate și se află în imposibilitatea de a-și continua studiile, își doresc ca moștenitorii lor să se axeze prioritar pe educație, să aibă cât mai multe clase, iar meseria tradițională să o învețe pentru ei, fără pretenția de a o practica sau duce mai departe. Această tendință de reorientare are implicații importante în planul calificărilor pe care argintarii ar trebui să le dobândească, aceștia trebuie să capete abilități și deprinderi care să le servească la integrarea pe piața muncii.

Conviețuirea alături de români și observarea modului în care aceștia își câștigă existența, duc în mare parte la dorința de schimbare a statutului ocupațional, în condițiile în care, la momentul actual, doar din practicarea meșteșugului tradițional nu au cum să își câștige existența, aspiră la venituri mai mari și constante. Relația dintre români și romi, în cazul de față argintari, rămâne problematică și se datorează modului diferit în care membrii fiecărei etnii se privesc pe ei înșiși în comparație cu ceilalți. În felul acesta, pentru un număr semnificativ de români, cei care aparțin etniei rome continuă să fie percepuți ca fiind hoți, leneși, murdari și că acestora ar trebui să li se limiteze dreptul de a călători și de a participa la diverse activități care înseamnă petrecerea unui timp alături de majoritari. În aceste condiții nu este dificil de exprimat de ce romii argintari, sau asociații ale acestora, reclamă constant atitudini discriminatorii la nivelul administrației locale sau la nivelul altor instituții.

*„(...) Ne este foarte greu că au început foarte multe organizații să se bage peste meșteșugul nostru, au început foarte multe fundații, societăți care iau aprobări în numele meșteșugarilor, iar ei vând locul, fac comerț cu locurile*

*și din ce în ce ne este nouă mai greu să ... pentru că deja ne sufocă. ONG-urile astea care sunt mai mari fac proiecție pe spinarea meșteșugarilor sau pe spinarea țiganilor, iau cașcavalul ... și pe urmă ...” (C. C., meșter argintar).*

Faptul că acest neam de meșteșugari nu formează o comunitate și trăiesc răspândiți în Capitală printre români, pune în evidență anumite specificități în ceea ce privește meseria de argintar. Aceste specificități sunt legate de păstrarea într-o mai mare sau mai mică măsură a modului de viață tradițional, sub influența unor factori externi care determină adaptarea la viața modernă. Din discuțiile purtate cu meșterii argintari reiese că în comunitățile compacte de romi argintari (rural, orașele mici), acest meșteșug este păstrat cu o mai mare considerație și nu există o tendință evidentă de a renunța la acesta din lipsa veniturilor suficiente, în timp ce în zonele în care aceste comunități/familii sunt dispersate, există o tendință mai mare de a renunța la practicarea meșteșugului.

## ASPECTE SOCIALE

### Diviziunea muncii în familiile argintarilor

Rolurile bărbaților romi și ale femeilor în familiile de romi tind să fie tradiționale și conservatoare, de obicei femeia are grijă de gospodărie și de copii, iar bărbatul este responsabil pentru protecția familiei sale și a muncii. Atât bărbații, cât și femeile sunt de obicei implicați în câștigul veniturilor pentru asigurarea bunăstării familie (ROMANINET, 2006). În neamul meșterilor argintari, bărbații sunt cei care creează obiectele, se ocupă de colectarea materiei prime și de prelucrarea materialelor, în timp ce femeile sunt responsabile de partea cu vânzarea, știu să abordeze clienții și să determine clientul să cumpere. Femeile sunt de regulă casnice și au un nivel de instruire mai scăzut decât al bărbaților, se ocupă de creșterea și educația copiilor. Bărbații au dobândit tainele acestui meșteșug de la părinți și bunici, argintăria fiind meserie moștenită din tată în fiu și practică cu mândrie. Sentimentul de mândrie este generat de faptul că produsele se lucrează handmade și unicat. Copiii sunt incluși de mici, de la 4–5 ani, în activitatea de creație, luând parte la desfășurarea meșteșugului și însușindu-și meseria, la început inconștient și apoi ca parte din ei, din identitatea lor. În cadrul familiei argintarilor bărbatul este cel de care trebuie să asculte toți membrii, coordonând procesul de producere și vânzare.

*„Copiii sunt mici. Deocamdată lucrez singur, soția mă ajută foarte mult pentru că mă ajută la vânzare. S-a obișnuit și mă ajută la vânzare. Soția are grijă de copiii, e de altă naționalitate, știe să vorbească, să facă un client să cumpere. Trebuie când vine clientul să îi spui că lucrurile acestea sunt lucrate de noi manual, sunt din argint, trebuie să îl faci pe client să nu plece, pentru că asta e meseria noastră, din asta trăim și dacă lăsăm clientul*

*să plece, pierdem banul. Este un lucru foarte bun pentru clienț”* (E. P., meșter argintar).

În unele familii de romi argintari mai tinere, acest proces de fabricare și de vânzare este coordonat de tații capilor de familie, în cazul în care aceștia i-au crescut și învățat toate tainele meșteșugului și chiar dacă au devenit capii propriilor familii, considerând că încă nu au dezvoltat toate abilitățile pentru a se putea descurca singuri:

*„Taică'miu în familia mea. Este mai bătrân și el spune ce este de făcut, după aceea eu. Meșteșugul se transmite de la generație la generație, logic. Eu am învățat lucrurile astea de la bunicul meu care el m-a crescut”* (E. P., meșter argintar).

### **Relațiile în cadrul comunității**

Meșteșugul argintarilor se practică din generație în generație, se învață de la părinți, bunici și este considerat o sursă de trai pentru romii argintari, reprezentând și meseria lor de bază:

*„Sunt meșter argintar, practic meseria de când mă știu, e o sursă de trai meșteșugul nostru și îmi place ceea ce fac. Asta se învață de la părinți, bunici, în timp se învață toată tehnica meșteșugului. M-am apucat de când mă pune tata pe la scule, mă mai învața una, alta, am învățat până în majorat”* (C. C., meșter argintar).

Copiii argintarilor sunt instruiți de la vârste foarte fragede în arta meșteșugului, sunt puși să participe la procesul de fabricare a produselor, la început prin observație directă, apoi prin ajutor minor (de exemplu să le dea la mână taților sculele), în felul acesta să învețe încă de mici meseria. Pe lângă însușirea acestei meserii pe care și-o dobândesc în primul rând pentru ei, părinții copiilor argintari își doresc foarte mult ca aceștia să fie „înstăriți în carte”, mai mult decât să știe meseria moștenită de generații întregi. Consideră că este un lucru bun și util să știi un obicei al etniei rome. Se mândresc cu fetele din neamul lor care au ajuns studente și, deși au ajuns să urmeze o formă de învățământ superior, se mai întorc și la meșteșug, mai merg să vândă marfă, ceea ce înseamnă că nu au uitat de originea neamului din care fac parte și se reîntorc la tradițiile și valorile propriei familii. Câștigurile financiare mici și dificultatea în găsirea piețelor de desfacere îi determină pe argintari să nu își proiecteze copiii în următorii ani cumulând venituri doar din argintărit, ci să aibă la bază o altă calificare, să fie instruiți în alte arii ocupaționale, care să le asigure un nivel de trai decent.

*„[...] aș vrea dacă s-ar pune preț pe meșteșugul ăsta, aș vrea și ei să ducă mai departe tradiția, aș vrea să știe doar pentru ei, doar simplu pentru ei. În caz că vrea să își facă ceva sau dorește pe vreun prieten să-l onoreze cu ceva, asta da. Dar să o ducă mai departe la modul cum suntem tratați în România, nu aș vrea să mai facă”* (N. T., meșter argintar).



Argintarii sunt un neam care se sprijină între ei, nu doar cei care trăiesc în București, ci și cu ceilalți din provincie, se susțin în creații și se ajută la târguri. Atunci când se organizează târguri sau când aceste târguri sunt organizate de liderul argintar (în puține cazuri se întâmplă asta), liderul anunță meșterii despre existența acestor evenimente, îi ține la curent cu data și locația lor, pentru a se deplasa la punctul de vânzare. Invitațiile la evenimente, târguri, oboare, le primește de obicei liderul prin poștă sau ordin informativ, de la muzee, centre culturale, primării din țară și capitală, iar acesta la rândul lui îi ține la curent pe restul meșteșugarilor. Mai există cazuri în care se află despre existența târgurilor și din surse colaterale, iar atunci meșterii care află transmit și celorlalți. Au existat și situații aparte, s-a întâmplat ca liderul rom să fie înștiințat și invitat nominal la târguri, iar ceilalți membri ai asociației condusă de acesta au avut reacții ofensive față de acesta:

*„[...] de când cu asociația asta am început să ne înrăim unul pe altul, din motive că nouă ni se oferă un târg, de exemplu invitație de la Craiova, să vă arăt o invitație în care sunt invitat nominal, sunt doar eu. Colegul celălalt al meu rom, ce spune: <Bă, ăsta și-a aranjat numai pentru el!> și de aici începe dușmănia, mai pe țigănește. Deci dacă eu aș avea șansa să îmi organizez eu târgurile mele, ar fi cu totul altceva. Atunci aș face câte 3-4 pe săptămâna și aș îmbina utilul cu plăcutul. Atâta timp cât sunt doar invitat, nu” (I. C., lider argintar).*

Despre ceea ce reprezintă pentru liderul argintarilor practicarea acestei meserii, el susține că este, ca și ceilalți meșteri ai lui, un om care vrea să muncească, iar prin exercitarea acestei meserii ei nu înțeleg decât o muncă, muncesc ca să își ducă existența într-un mod cât mai corect, combinând utilul cu plăcutul. Modul în care se raportează liderul la restul comunității este la nivel orizontal, liderul comunității (I. C.) spune că nu se simte cu nimic superior celorlalți meșteșugari, că toți sunt egali, doar că, în calitate de lider are mai multe responsabilități.

Referitor la relațiile dintre meșteri, în majoritatea cazurilor meșterii consideră că se înțeleg de parcă ar fi rude, se informează unii pe alții despre existența târgurilor, împărtășesc opinii și idei despre modul în care decurge vânzarea în anumite zone, despre cum ar putea îmbunătăți produsele și strategia de prezentare și vânzare a obiectelor, despre marfă, își păstrează unii pentru alții spații pentru expunere. În funcție de obiectele create individual de fiecare dintre meșteșugari și de modul în care au decurs vânzările pe respectivele produse, ceilalți se axează mai mult pe crearea aceluiași tip de modele sau le schimbă. Au diverse teme de discuție și socializează frecvent, conversează între ei despre viața de zi cu zi, despre problemele pe care le întâmpină unii sau alții, despre viața politică, dar în general se vorbește despre meșteșug, deoarece practicarea acestuia îi unește cel mai mult. În afara micilor tensiuni existente între ei, atunci când pe invitațiile pe care le primesc de la organizatori este trecut un singur nume, alte relații tensionate sau

de încordare nu există. În calitate de meșteri tradiționali nu sunt concurenți pe piața de desfacere a produselor, se consideră că există loc pentru toată lumea și își dau sfaturi unii altora, schimbă impresii. Cu cei care nu practică argintăria, meșteșugarii au relații bune, nu sunt discriminatori față de comunitățile de români lângă care conviețuiesc, ba chiar spun că au mulți prieteni români cu care interacționează neașteptat de bine și nu sunt priviți ca „țigani” de către aceștia. De asemenea, există și un segment de populație română sau de altă naționalitate care nu le apreciază manopera, criticându-i și neacordându-le credibilitate, acesta fiind și unul din motivele pentru care foarte mulți din meșteșugarii argintari fac produsele pe loc la punctul de vânzare.

Datorită practicării acestui gen de meserie care implică multe deplasări și călătorii, liderul e convins că argintarii lui sunt mai maleabili, mai liniștiți ca alte neamuri de romi. Acest efect se datorează socializării frecvente pe care argintarii trebuie s-o desfășoare în momentul realizării produselor și a promovării lor, meșterii argintari au umblat toată viața lor și știu cum să ia contactul și cu majoritarii și cu minoritarii.

## ASPECTE CULTURALE

### Semnificații și valori atribuite practicării meșteșugului

Neamul argintarilor romi păstrează tradiția meșteșugului moștenit din tată în fiu, aceasta rămânând în mentalul colectiv ca marcă de valoare, de recunoaștere, de identificare, chiar dacă unele obiceiuri străvechi nu au rămas intacte în păstrarea lor. O mare parte a argintarilor, mai ales din mediul urban, s-au adaptat stilului de viață modern al majoritarilor. Cea mai importantă problemă a practicării meseriei este determinată de faptul că meșteșugarii argintari întâmpină reale dificultăți pe piața muncii moderne din cauza pieței de desfacere care le este limitată, cererea pentru produsele acestora fiind de asemenea redusă.

În mare parte, romii argintari și-au păstrat din tradițiile culturale, dar multe dintre acestea au fost influențate de cultura majorității. Gradul de civilizație al meșteșugarilor argintari este sensibil apropiat de cel al majoritarilor, cei mai mulți dintre copiii de argintari frecventează cursurile școlii generale de 8 clase, iar o parte însemnată dintre aceștia își continuă studiile, ajungând să fie absolvenți de studii superioare.

Sentimentul de mândrie este cel care îi caracterizează pe meșteșugari atunci când sunt în târguri sau la alte evenimente și lucrează în fața tuturor trecătorilor, când se simt admirați și apreciați pentru modul în care își creează produsele cu meticulozitate:

*„Mândria e pe primul loc, vă dați seama! Rușinea e mai puțină pentru că practic nu cerșim, nu milogim, nu cerem nimic de la nimeni noi”* (E. P., meșter argintar).

În prezent, meșterii argintari au renunțat la tradiția de a-și căsători copiii care aparțin aceluiași neam, breaslă, pentru aceștia contează ca cei doi să se iubească, să se respecte și să existe înțelegere reciprocă. Căsătoriile aranjate pe baza înțelegerilor dintre părinți sau tineri la vârste fragede erau obiceiuri care făceau parte din setul de valori al argintarilor cu generații în urmă, dar în prezent tinerele generații „au făcut curat” în setul ăsta de valori și s-a renunțat la acest tip de înțelegere.

*„La noi la argintari, nu. Nu avem legi din astea. Nu văd de ce. Eu sunt țigan argintar, soția este fată de lăutar. Nu contează, și român dacă e, nu are importanță. La noi nu s-a ținut cont niciodată de asta, nu s-a ținut cont nici de vârstă, băiatul meu s-a căsătorit la 27 ani. La noi nu se căsătoresc de tineri, nu se căsătoresc de la 14, 15 ani. La noi e o rușine dacă te căsătorești de tânăr. Eu m-am căsătorit la 24 ani. Noi argintarii, cum v-am spus mai devreme, am fost mai cizelați puțin, mai evoluți. Am avut o parte spre românism, spre majoritari” (I. C., lider argintar).*

Securitatea socială, dar și cea economică în cadrul familiilor tradiționale de romi sunt date de solidaritatea specifică membrilor acestora (Nistor, 2011).

Familia meșterilor tradiționali este de regulă extinsă, trăiesc împreună până în momentul în care tinerii căsătoriți pot să beneficieze de o locuință proprie, aceștia bucurându-se de intimitate într-un spațiu asigurat de părinți, sub același acoperiș, dar în camere separate.

Copiii primesc o educație bazată pe respect față de părinți și de rudele apropiate. Bărbații sunt respectați, iar soțiile și copiii nu ies din vorba capului familiei, sunt duri dar muncitori, trag mult pentru propriile familii și își adună materia primă pentru fabricarea bijuteriilor individual. Fiecare meșter își adună material doar pentru propria familie, dar asta nu înseamnă că nu se sprijină și susțin în activitatea de creare și vânzare a produselor.

### **Identitatea meșteșugarului în raport cu practica meseriei sale**

Comparativ cu alți meșteșugari care practică alt gen de meserie, argintarii se consideră mai cizelați, mai evoluți, îi diferențiază portul, accentul, meseria, în opinia lor ceea ce realizează ei este o artă care nu este la îndemâna oricui, e nevoie de un anumit talent și caracteristici dobândite din moși strămoși ca să se poată spune și confirma că ești practicant al unui meșteșug tradițional. Diferența de creație îi face să afirme că au un alt statut social, mai ridicat. Sunt diferiți prin prisma modului în care lucrează, produsele care le lucrează, a materiei prime pe care o folosesc în procesul de fabricare, sunt în stare „să scoată un produs din nimic”:

*„[...] Păi nu știi pentru mine e ceva ... adică să scot dintr-o biluță topită de argint, să scot o bijuterie foarte frumoasă, care să fie și curată, să lucească, să fie frumoasă și să fie și purtată cu drag de cineva, din nimicul ăla să iasă ceva (...)” (N. T., meșter argintar).*

Între argintari și alte categorii de romi există diferențe relativ mari referitoare la păstrarea și conservarea tradițiilor, păstrarea culturii și istoriei etniei rome și

diferențe în păstrarea obiceiurilor, folclorului moștenit. Având contact direct cu populația majoritară neromă, romii argintari au pierdut foarte multe din obiceiuri, tradiții, elemente de cultură și educație specifice etniei rome, asimilând o serie de elemente de civilizație, tradiții, obiceiuri caracteristice populației majoritare lângă care și-au dus existența. Cu toate acestea, practica meșteșugului argintăresc s-a păstrat și a rămas neschimbată de-a lungul secolelor.

În fabricarea produselor, meșteșugarii se axează pe produse tip bijuterii și produse cu uz decorativ, ceea ce atrage un segment diferit de cumpărători, deoarece există o mai mare diversificare în rândul obiectelor produse, au mai mulți clienți din mediul urban, în timp ce alte tipuri de meșteșugari se bazează pe confecționarea produselor de uz casnic (căldărarii, ceaunarii, care fac căldări, ceaune ș.a.), aceștia au ca și cumpărători mai mult populația din mediul rural, cei care fac țuică, magiun la ceaun, iar procesul de vânzare între aceste tipuri de bresle se realizează diferit. Fiecare dintre meserii se bazează pe anumite criterii și reguli, de aceea cele mai bune realizări ale produselor se fac de către cei care au învățat de mici și moștenit de la părinți, bunici această meserie.

Și între meșteșugarii argintari există diferențe, unii sunt mai buni la anumite capitole/operații ale meșteșugului, alții mai puțini buni, unii sunt mai perfecționați în șlefuire, alții în gravare, sudură etc. De asemenea, există diferențe mari între meșteșugarii autentici argintari, cei care au moștenit această meserie din moși strămoși și din tată în fiu, și cei care creează bijuteriile care se găsesc în magazine, acestea din urmă fiind lucrate în serie, pe bază de automatizări și având la bază o tehnologie avansată. Meșteșugarii argintari tradiționali lucrează manual, cu sculele moștenite de la părinți și trec prin toate etapele fabricării învățate și păstrate de la înaintași.

Unul dintre meșteșugarii care au participat la discuții are diplomă de bijutier, cu toate că s-a născut și a fost instruit de mic copil în meseria de argintar, a considerat că absolvirea unei școli de bijutier o să îi aducă avantaje. O astfel de școală dura 2 ani și în cadrul acesteia exista șansa de a învăța și aprofunda mai multe informații despre argintărie. Cursurile de bijutier se țineau la Universitatea „Spiru Haret”, iar în momentul de față meșteșugarii nu au cunoștințe dacă se mai țin astfel de cursuri:

*„[...] Sunt încă multe de învățat, la modul că va veni un timp când va trebui să folosească ustensile moderne și atunci trebuie o inițiere și sunt sigur că i-ar interesa, dacă ar fi o școală în sensul ăsta” (R. I., meșter argintar).*

Din punct de vedere al **ritualurilor, simbolurilor**, proverbelor sau legendelor legate de practicarea meșteșugului argintăresc, cei care îl practică susțin că nu există ceva specific. Nu au vrăjitoare în neam, nu zic de deochi, nici nu ghicesc în cărți. Proverbele, zicătorile le-au preluat de la români, limba are mai multe influențe din română decât din romani. Accentul a suportat multe modificări deoarece interacționând prin tipul de meșteșug pe care îl practică mai mult cu majoritarii,

contactul cu ei se realizează în limba română, dar în familiile lor chiar și copiii mai vorbesc și limba lor tradițională, adaptând unele neologisme în vocabular.

Argintarii afirmă că cei care apelează la serviciile lor (fie că le creează bijuterii sau alte obiecte la comandă sau le cumpără dintre produse), sunt mulțumiți și de fiecare dată când au intrat în contact cu ei s-au convins că sunt oameni serioși în fața clienților, de la care primesc toată admirația pentru priceperea și măiestria cu care își creează podoabele.

## CONCLUZII

Concluzionând referitor la situația romilor argintari (care trăiesc în Sectorul 3 al Capitalei), din punct de vedere socioeconomic și cultural putem sublinia că:

- au acces redus pe piața muncii (și) din cauza nivelului de educație mai scăzut decât al majorității populației (dintre cei intervievați, o persoană avea 7 clase, două aveau 8 clase și alte două 11 clase; trei dintre ei urmau programul „A doua șansă”); romii argintari nu diferă (aproape) deloc la capitolul educație față de ceilalți romi, al căror nivel educațional este destul de redus<sup>6</sup>;

- își doresc să păstreze și să valorifice meșteșugul tradițional, dar asta trebuie să le asigure nivelul de trai de care au nevoie:

- cei în măsură să îi sprijine nu o fac la nivelul dorit de către aceștia;

*„Nu cer eu locuri de muncă, să îmi dea bani, sau nu cer [la Primărie] să îmi dea mie nu știu ce. Să îmi lesnească contracost cum îi dă [Primăria] lui Henny sau lui ăla sau ăla, nu să te jupoaie. Cum îi dă lui ăla ADP-ul sau Primăria spațiu, să ne dea și nouă, că și noi suntem buni platnici, dar nu la sumele care le cer ei”* (C. I.). [Cine este Henny?] *„Un arab care se ocupă cu târgurile de meșteșugari din București. Dacă omul are o relație bună cu autoritățile locale, noi nu avem o relație bună cu autoritățile locale, asta e, dacă nu ești arab!”* (R. I.) [...] *„De doi ani ne minte Oprescu, că [pentru] meșteșugarii adevărați, în centru vechi acolo istoric o să ne facă căsuțe din lemn, ca să ne putem expune și să lucrăm ca demonstrații acolo, diferite meșteșuguri. A fost târg acolo la Manuc, pe Lipscani. Noi nu suntem pe nicăieri”* (R. I., meșter argintar).

- romii argintari trăiesc cu convingerea că sunt marginalizați în diferitele activități economice, precum și în activitățile de promovare a meșteșugului și ca urmare a unor (presupuse) stereotipuri legate de etnia lor:

<sup>6</sup> Pentru mai multe detalii, a se vedea și capitolul „Educația școlară a populației de romi”, unde în subcapitolul „Nivelul de școlarizare pe generații” (pe baza datelor din tabelul de la p. 115) se arată că „în cazul tuturor generațiilor [de tranziție, tânără, matură și vârstnică] ciclurile de învățământ spre care se orientează cei mai mulți indivizi (ciclurile primar și secundar) sunt sub nivelul cerut pentru a ocupa o poziție minimal pe piața muncii” (Surdu Mihai, 2002, „Educația școlară a populației de romi”, în C. Zamfir și M. Preda, *Romii în România*, Editura Expert, București).

„Cine organizează [târguri] în afară sunt românii și noi întotdeauna când am apelat la diferite asociații din astea care organizează afară, le-am zis să ia și un țigani, doi, să îl aleagă, să îl pună la probă, și să meargă să reprezinte și el acolo, să bată, să facă ... nu a fost niciodată”. [De ce este rezistența asta?]

„Nu știu, poate că le-a fi rușine cu noi, cu țiganii” (R. I, meșteșugar argintar).

Argintarii nu au venituri permanente constante, își câștigă existența și își asigură nivelul de trai doar din participarea la târguri, oboare, din vânzarea obiectelor pe care le produc și le expun la vânzare. În funcție de tipul de târg și de evenimentele la care iau parte, consideră că activitatea de vânzare a avut sau nu succes.

Meșteșugarii argintari susțin că au relații foarte bune între ei ca neam, dar și cu ceilalți membri ai comunității care nu practică acest meșteșug. Există un lider al romilor care declară că nu este cu nimic superior față de ceilalți colegi de breaslă în afara responsabilităților în plus pe care le are îndeplinind poziția de lider:

„(...) Dar ca lider, am obligații mai mari decât ceilalți” (I. C., lider rom).

Sprijinul și respectul reciproc stau la baza stabilirii unei bune relații între argintari și lideri. La nivel declarativ, nu există grupuri aflate în competiție sau conflict și nici tensiuni între acestea.

Marea majoritate a argintarilor cu care s-a interacționat în cadrul interviurilor au un vocabular dezvoltat, nu și-au mai păstrat pregnant accentul tradițional și nici nu au avut foarte multe greșeli gramaticale, dovadă a faptului că și din acest punct de vedere s-au aliniat majorității. Argintarii nu sunt dispuși să renunțe la vechile obiceiuri transmise din moși strămoși, sunt păstrători ai tradiției, dar cea mai importantă problemă a lor o constituie lipsa unei piețe de desfacere mai mari la nivel național și în capitală.

Raportându-se la perioada actuală, meșteșugarii argintari sunt conștienți că investind în ei, odată cu dobândirea abilităților și deprinderilor necesare integrării pe piața muncii, există posibilitatea să trateze cu superficialitate sau chiar să adopte o atitudine de ignorare față de meseria moștenită din tată în fiu, iar acest fapt va duce în timp la dispariția sau la o redusă practicare a acestui tip de meșteșug.

Se impune ca societatea românească să identifice resursele necesare prin care să se contribuie la schimbarea percepțiilor și atitudinilor populației majoritare vizavi de comunitățile din care fac parte persoanele de etnie roma. Unul dintre mecanismele care ar putea facilita această situație îl reprezintă evidențierea culturii și meșteșugurilor păstrate de romi ca parte din identitatea lor.

## BIBLIOGRAFIE

1. Burtea, V., *Romii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*, București, Editura Lumina Lex, 1995.

2. Duminiță, G., Preda, M., *Accesul Romilor pe Piața Muncii*, București, Editura Cărții de AGRIBUSINESS, 2003.

3. Dumitrescu, D., Căpiță, C., Manea, M. (coord), *Istoria minorităților naționale din România*, București, Editura Didactică și Pedagogică R.A., 2008.
4. Grigore, D., Sarău, G., *Istorie și tradiții rome*, București, Organizația Salvați Copiii, 2006.
5. Horváth, I, Nastasă, L., *ROM SAU ȚIGAN. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj, Editura Institutului pentru studierea problemelor minorităților naționale, 2012.
6. Ionescu, M., Cace, S. (coord), *Politici de ocupare pentru romi*, București, Editura Expert, 2006.
7. Nistor, D. M., *Familia romă între tradiție și actualitate – elemente ale identității etnice*, teză de doctorat, Universitatea București, 2011.
8. Rus, C., Zătreanu, M., Voicu, L., *Module pentru formarea personalului din serviciile de educație timpurie*, Köln, Icon-Institut, 2010.
9. Surdu, M., *Educația școlară a populației de romi*, în Zamfir, C., Preda, M., *Romii în România*, București, Editura Expert, 2002.
10. Zamfir, C., Preda, M., *Romii în România*, București, Editura Expert, 2002.
11. \*\*\* *Document prepared by the Support Team of the Special Representative of the Secretary General of the Council of Europe for Roma Issues*, COE – Council of Europe, 2013, disponibil online la <http://hub.coe.int/web/coe-portal/roma/>.
12. \*\*\* *Analiză Socio-Economică pentru programarea Fondurilor Europene 2014–2020*, Guvernul României, pp. 27–28, disponibil online la <http://www.mmuncii.ro/j3/images/Documente/Familie/MMFSPV%20ANALIZA%20AFACERI%20SOCIALE%20SI%20INCLUZIUNE%20SOCIALA.pdf>.
13. \*\*\* *Rezultatele Recensământului populației și al locuințelor din 2011*, INS, disponibil online la <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>.
14. \*\*\* *Meseriile tradiționale ale romilor*, [f. a.], disponibil online la [http://www.amarerromentza.org/romanipen\\_6.html](http://www.amarerromentza.org/romanipen_6.html).
15. \*\*\* *Neamuri țigănești*, „National Geographic”, disponibil online la <http://www.natgeo.ro/locuri-si-oameni/comunitati/9165-neamuri-tiganesti>.
16. \*\*\* *Nomenclatorul calificărilor pentru care se pot organiza programe finalizate cu certificate de calificare*, 2004, disponibil online la [http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/NCalificari/NomCalificari\\_Tabel5.pdf](http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/NCalificari/NomCalificari_Tabel5.pdf).
17. \*\*\* “NO Data – NO Progress” *Country Findings*, Open Society Foundations, 2010, disponibil online la [Http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/no-data-no-progress-country-reports-20100628\\_0.pdf](http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/no-data-no-progress-country-reports-20100628_0.pdf).
18. \*\*\* *Overview of the Roma Situation in Romania*, OSCE, 2006, disponibil la <http://www.osce.org/odihr/21408>.
19. \*\*\* *A multimedia romani course for promoting linguistic diversity and improving social dialogue: Report on roma people*, ROMANINET, 2006, disponibil online la [http://www.romaninet.com/ROMANINET\\_Cultural\\_report.pdf](http://www.romaninet.com/ROMANINET_Cultural_report.pdf).

*In the current economy, modern and technologically advanced, most specific Rroma population crafts no longer had a place, due to their linkage with obsolete past historical periods. The difficulties in communication, cultural stereotypes and misconceptions of majority represent severe inconveniences in the social and economic integration process of Rroma population. In turn, Rroma crafts pay tribute to these negative stereotypes. The transition to a globalized economy facilitated and enabled competition with manufactures products made in large-scale, which replaced much of the items and handmade goods, crafts, having a devastating impact on traditional Rroma crafts. These crafts are considered by Rroma as low income generators steady and satisfactory, who are tempted to leave behind practice of these traditional jobs even if they are a part of their identity.*

*Silversmiths and other traditional artisans face difficulties caused by the use and adaptability of their crafted products to the needs of the current economy. They realize that the creation of ad-hoc jewelry in front of a real public (as potential direct buyers) makes a significant contribution in assigning economic value to the final product, which increases its economic value and cultural exchange. Besides the idea of uniqueness of product, the method of production of such objects could be considered added value which underline the difference between live artisanal made jewelry and mass-produced silversmiths series, widely available in shops .*

*Research on silversmiths highlighted the cultural and type of their organization, how the crafts are practiced, means of production, markets, the production cycle, ways to promote products, various innovations to the traditional way of execution, financial difficulties / threats to practicing the craft in the current economy .*

*Silversmiths have difficulties in terms of access to markets, have defective relations with the local authorities, do not have a properly and accessible legislated framework. It's more advantageous for them to sell their products on the countryside because the taxes are not so high that in Bucharest. Silversmiths producing between 500–600 items per month and participate in one fair from four. The reason behind this situation is, in their opinion, discrimination, lack of involvement of authorities in support of Rroma. When they get approvals to participate in such art fairs, these licenses/ approvals are subject to specula implemented by intermediaries who do not practice the art, but they are selling these licenses. In conclusion, the perpetuation of silversmith crafts to the younger generations would be possible only in conditions of economic attractiveness and profitability, otherwise they will steer in another economic/ job direction.*

**Keywords:** *Rroma silversmith, craft products, economy, marginalization.*

*Primit: 6.11.2013  
Redactor: Sorin Cace*

*Acceptat: 10.03.2014*